

RASPRAVE – DISCUSSIONS

KAPITEL NODARI. LEGENDA I ISTINA. OSVRT NA ČLANAK MAJE NODARI »GLAZBENI KAPITEL PERIVOJA CRIJEVIĆ-PUCIĆ NA PILAMA« IZ PUBLIKACIJE BAŠTINA U KNJIZI – IZ KONZERVATORSKE I RADIJSKE BILJEŽNICE (1991. – 2021.), IZDANJE DRUŠTVA PRIJATELJA DUBROVAČKE STARINE, DUBROVNIK 2024.

Koraljka KOS

<https://dx.doi.org/10.21857/9e31lhz6jm>

Zašto je potreban ovaj osvrt? Zato što je u članku ugledne povjesničarke umjetnosti i konzervatorice iznesena dopadljiva muzikološka tvrdnja koja nažalost nije znanstveno utemeljena. Takve se interpretacije lako pamte i tako se šire i tradiraju legende.

Pregled sadržaja

Nakon znanstvenog opisa ladanjske zgrade i perivoja Crijević-Pucić Maja Nodari predstavlja »zanosno manirističko stupovlje perivoja«, a potom posvećuje posebnu pozornost jednom kapitelu na kojem su prikazani svirači. Pod naslovom »Glazbeni kvartet na kapitelu Crijević-Pucićeva perivoja« autorica ponavlja svoj davno objavljeni tekst o glazbenicima na tom kapitelu. Ona kaže: »Dugo sam pred njim stajala, vidjela i doživjela četiri glazbenika s četiri instrumenta, općinio me kipar i glazbenici, uronila sam u temu i o tome ostavila znanstveno svjedočanstvo« (u *Godišnjaku grada Korčule* 3, 1998).

Slijedi odsječak u kojem su predstavljeni prikazani instrumenti. Odmah na početku autorica konstatira da se ovdje ne radi o slučajnom skupu svirača, nego o

prikazu »maloga komornog sastava – kvarteta«. Postavljeni na ivicama kapitela »čine i po izboru i po vrsti instrumenta osnovani i promišljeni sastav – ansambl, s utemeljenjem u renesansnoj instrumentalnoj postavi vođenja melodije«.

Opisi pojedinih instrumenata koji su isklesani u reljefnoj visokoj plastici precizni su, koliko je to moguće ustanoviti s obzirom na osrednju kvalitetu reprodukcije. Prvi je šalmaj koji ima »vodeću melodijsku diskant dionicu«. Drugi glazbenik svira na trzalačkom instrumentu cistri koja »ima ulogu akordskog pratećeg instrumenta u dubrovačkom kvartetu«. Slijedi alt-violina da gamba kojoj je »određena basova dionica«. Autorica ispravno navodi da je ton toga glazbala bio »nježan, srebrnkast i produhovljen«. I, na kraju, četvrti je svirač bubnjar »u funkciji ritam instrumenta. Svaki komorni sastav, u ovom slučaju kvartet, mora imati ritam sekciju«. Vrlo je rano u Dubrovniku, kaže autorica, bubanj od trublje preuzeo ulogu davanja znaka za uzbunu ili priopćavanja naredbi kneza i njegovih vijeća. Na kraju ovog odsječka slijedi uputa:

»Sad kad smo upoznali svu četvoricu glazbenika s njihovim instrumentima, gotovo da možemo prisposodobiti i zvučni ugođaj toga glazbenog kvarteta. Poslušajte pažljivo, glazba je profinjena i melodiозна.«

Komentar

Poveznica za imaginarni kvartet autorici je očito bio kapitel. No to je metodički pogrešan pristup. Instrumenti prikazani na kapitelima tek su slučajan izbor skulptora. Iznimka su teme ili izvođačke situacije koje ih mogu povezati, na primjer zajednički nastupi instrumenata i pjevača ili instrumenata i plesača.

Šalmaj je imao rezak i prodoran zvuk i nastupao je uglavnom na otvorenom. Alt-violina da gamba nije zbog svojeg opsega mogla ostvariti »basovu dionicu« jer je ta uloga u praksi pripadala dubljim instrumentima obitelji gamba. Na tim se instrumentima muzicalo u zatvorenim prostorima, a njihov je profinjeni zvuk bio mnogo tiši od kasnijih gudača. Bubanj je (na ovom prikazu bubnjić), kao što sama autorica navodi, u Dubrovniku imao ulogu davanja znaka za uzbunu ili je najavljavao naredbe. Upotrebljavao se na otvorenom, a svojim je zvukom trebao privući pozornost. Imamo, dakle, u ovom imaginarnom kvartetu dva bučna instrumenta kojima se muzicalo na otvorenom: šalmaj i bubanj, i dva za zatvorene prostore: gambu i cistru.

Zato glazba koju je izvodio taj razroki i rogbatni kvartet uopće nije mogla biti »profinjena i melodiозна«, uzme li se u obzir da su prodorni i reski zvukovi šalmaja uz bubnjanje sigurno nadglasavali svirku alt-viole da gambe i cistre. Osim toga, tvrdnja da svaki komorni sastav, u ovom slučaju kvartet, mora imati ritamsekciju ne odgovara glazbenoj stvarnosti, osim ako se ne radi o plesnoj glazbi ili zabavnim žanrovima.

Završni odsječak studije

Sljedeći korak u članku Maje Nodari vodi nas »iz kamenog prikaza u onodobnu glazbenu stvarnost«. Nakon izlaganja o prisutnosti brojnih svirača u Dubrovačkoj Republici i o važnosti Kneževe kapele autorica donosi zaključak:

»Na 'glazbenom' kapitelu sred Crijevićeva prigradskog ljetnikovca na Pilama upravo je riječ o prizoru zajedničkog muziciranja – kao svjetovnom prizoru i stvarnome, gotovo zvučnom prikazu kvarteta kasnorenesansne epohe. Pretpostavljam da se radi o kvartetu tog doba sastavljenom od svirača Kneževe kapele.«

Komentar

U Kneževoj kapeli mogli su postojati predstavljeni svirači, uz napomenu da alt-violu da gamba nije mogla funkcionirati u većini prigoda kada je muzicirala Kneževa kapela. U odnosu na »gotovo zvučni prikaz kvarteta kasnorenesansne epohe« može se reći sljedeće: čak i ako se uzme u obzir da je 16. stoljeće razdoblje osamostaljenja instrumentalne glazbe od vokalne i nastavka prakse muziciranja raznovrsnih *ad hoc* sastava, već prema raspoloživim glazbalima, skupina instrumenata na predstavljenom kapitelu nezamisliva je kao renesansni kvartet. U tom imaginarnom sastavu dva bi instrumenta grubo nadglasala ostala dva, pa bi se »kvartet« ustvari pretvorio u duo.

U knjizi Stanislava Tuksara *Hrvatska glazbena terminologija. Nazivlje glazbala i instrumentalne glazbe u hrvatskim tiskanim rječnicima od 1649. do 1742.*, objavljenoj 1992, autorica je mogla naći dragocjene podatke, posebice o bubnju (str. 177-179) i šalmaju (str. 353-356).

Korak dalje u istraživanju instrumenata prikazanih na kapitelu u perivoju Crijevićeva ljetnikovca mogle bi pružiti usporedbe s kapitelima u međunarodnom (navlastito južnotalijanskom) kontekstu. Šteta je što se autorica nije zadržala samo na likovnom prikazu kapitela i tako ostala u okviru svoje struke, a glazbene analize i interpretacije prepustila stručnjacima muzikolozima.